

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

Úloha sociálního pracovníka v penitenciární praxi

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D

Vypracovala:

Eva Václavková

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Úloha sociálního pracovníka v penitenciární praxi“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 15. dubna 2010

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi za metodickou pomoc, kterou mi poskytl při vedení a zpracování této práce.

Zároveň děkuji paní PaedDr. et Mgr. Jaroslavě Auerové, vedoucí střediska PMS Třebíč, za neocenitelné rady a odbornou konzultaci při zpracování mé bakalářské práce.

V neposlední řadě děkuji panu plk. PhDr. Pavlu Ondráškovi, řediteli Věznice Rapotice, za pochopení a vytvoření podmínek pro rozvoj sociální práce ve věznici.

Eva Václavková

OBSAH

Úvod	2
Teoretická část	
1. Etické zásady sociální práce	4
2. Historie, vývoj a současnost sociální práce v ČR	5
2.1 Vývoj sociální práce v ČR	5
2.2 Vzdělávání sociálních pracovníků	7
2.3 Sociální péče a sociální práce, druhy spolupráce	8
2.4 Role sociálního pracovníka	9
2.5 Vývoj úlohy sociálního pracovníka	10
3. Sociální poradenství a sociální politika	13
3.1 Sociální poradenství	13
3.2 Základní sociální poradenství	13
3.3 Odborné sociální poradenství	14
3.4 Sociální politika	15
4. Vývoj sociální práce v penitenciární praxi	17
4.1 Vývoj sociální práce ve vězeňství ČR	17
4.2 Sociální práce v rámci anglosaského vězeňského systému	18
Praktická část	
5. Historie Věznice Rapotice	22
6. Sociální pracovník ve věznici	24
6.1 Profese sociálního pracovníka ve věznici	24
6.2 Popis funkce sociálního pracovníka	25
6.3 Pracovní činnost sociálního pracovníka VS ČR	28

7. Metody sociální práce	32
7.1 Metody zaměřené na objekt	32
7.2 Metody zaměřené na získávání informací	32
7.3 Další uplatňované metody	34
8. Spolupráce se státními a nestátními orgány a organizacemi	36
9. Případové studie	41
Závěr	48
Resumé	49
Anotace	50
Literatura a prameny	51
Přílohy	53

ÚVOD

Sociální politika, sociální péče a sociální práce mají své nezastupitelné místo, rovnocenné péči zdravotní a péči pedagogické.

Od roku 1990 dochází v České republice k nárůstu počtu nezaměstnaných, osob bez přístřeší, lidí závislých na drogách, nezaopatřených, zasažených zločinností, atd. K řešení těchto problémů je budována řada institucí, z nichž jsou pro řešení problémů důležitá zejména např. zařízení sociální péče.

Na počátku 90. let je sociální péče u nás charakterizována poměrně nevýraznou úrovní sociálních služeb ve srovnání s vyspělými západními zeměmi. Vyplývá to z faktu, že sociální péče byla v minulosti prováděna centrálně řízenými státními orgány. Byla financována ze státního rozpočtu a jen z malé části z prostředků podniků nebo odborových orgánů. Vzhledem k monopolu nebyla tak umožněna konkurence v této oblasti a tím ani ve smyslu hledání a využívání nových forem sociální péče.

Sociální práce je považována za vědeckou odbornou disciplínu, která speciálními pracovními metodami zajišťuje provádění péče o člověka na profesionálním základě. V postmoderní složité společnosti je sociální práce zcela oprávněnou nutností.

Sociální práce má bohatou historii, která se v průběhu času vyvíjela. V historii určovaly koncepci sociální práce dlouhou dobu hlavně charitativní organizace. Státní sociální politika se datuje už z období před první světovou válkou. Vliv státu do oblasti sociálních služeb se začal projevovat až v padesátých a šedesátých letech.

Do konce druhé světové války byla jedinou evropskou institucí evropské sociální politiky Mezinárodní organizace práce, která se významněji zasloužila o určitou spolupráci národních sociálních politik mezinárodním měřítku.

V poválečném období se situace výrazně změnila. Rozvoj sociálního státu a sociální práce po druhé světové válce s sebou přinesl určité změny. Za nejdůležitější se pokládá nekontrolovatelný růst výdajů a nemotivační vliv sociálních dávek.

Sociální politika jednotlivých států začala být sledována a ovlivňována i dalšími mezinárodními institucemi: Hospodářským a sociálním výborem OSN, UNESCO, Světovou zdravotnickou organizací a v posledních dvou desetiletích i Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem.

Obecně lze o současných právních podmínkách výkonu sociální práce a péče konstatovat, že jsou poznamenány nejistotou, proměnlivostí a nestandardností.

Klientům se ve srovnání se západní praxí vychází vstříc poměrně málo a zdá se, že zájmy státní správy, nápomocných profesí, příslušných zařízení a jejich jednotlivých zaměstnanců zatím převažují nad zájmy klientů.

Cílem mé bakalářské práce na téma „Sociální pracovník v penitenciární praxi“ je zmapovat historii a současnost sociální práce, popsat způsoby sociální práce s odsouzenými v průběhu i po výkonu trestu odnětí svobody. Zjistit, do jaké míry je sociální práce s odsouzenými efektivní pro jejich začlenění do společnosti po návratu z výkonu trestu. Napomoci k řešení otázek sociálních pracovníků ve věznicích, jak nejlépe zefektivnit činnost, aby po dlouhodobé praxi nedocházelo k tzv. „vyhoření“ a byla chápána jako potřebná a významná součást práce pro společnost.

V praktické části této práce se zabývám konkrétními případy odsouzených a činností sociálního pracovníka při jejich začlenění do společnosti v součinnosti s orgány a organizacemi státní správy.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ETICKÉ ZÁSADY SOCIÁLNÍ PRÁCE

Sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny v dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách. Dále se řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí.

Sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.

Sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci v takové míře, aby současně nedocházelo k omezení stejného práva druhých osob.

Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, komunitám a sdružení občanů svými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi při jejich rozvoji a při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků.

Sociální pracovník dává přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy. Služby poskytuje na nejvyšší odborné úrovni.

(Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR)

2. HISTORIE, VÝVOJ A SOUČASNOST SOCIÁLNÍ PRÁCE V ČESKÉ REPUBLICE

2.1 Vývoj sociální práce v ČR

Základy sociální práce se na území našeho státu vytvářely a rozrůstaly již od středověku. Ale až během 20. století se sociální práce „stala společenskovední disciplínou i oblastí praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (Matoušek, O., 2007).

Prvotní organizovanou pomoc pro potřebné poskytovala církev. Byly zakládány chudobince a nemocnice, tzv. špitály. V období renesance měšťanstvo postupně zakládalo další špitály a nově také sirotčince pro výchovu osiřelých dětí. Vlivem sociálních i ekonomických změn v Evropě se od poloviny 18. století prosazovaly snahy budovat vedle azylových zařízení i zařízení léčebná a došlo k podpoře ústavních forem péče.

V 19. století, v době industrializace, nastalo zbídačování obyvatelstva a vlivem nedostatečné péče o děti a mládež výrazně narostla žebrota, kriminalita a tuláctví. S mládeží, která kriminalitu páchala nebo byla kriminalitou ohrožena, nebylo jak pracovat, neboť neexistovaly potřebné instituce a ústavy. První vychovatelná pro chlapce vznikla až v roce 1883. Až do konce 19. století byly dle společnosti nejlepší formou sociální péče donucovací pracovny a veřejné chudobince. Teprve industrializace inspirovala k novým formám sociální práce. Ty vedly k myšlence, že pokud se pomáhající s potřebným lépe seznámí, může mu poskytnout účinnější pomoc.

Základním cílem sociální politiky první Československé republiky bylo zlepšit sociální poměry širokých vrstev. Byla to snaha o nápravu těch největších sociálních rozdílů, daných majetkovou diferenciací společnosti (Matoušek, O., 2007).

Do skupin obyvatelstva, které potřebovaly sociální ochranu, spadali váleční veteráni, invalidé, pozůstalí vojáků, kteří se nevrátili z války, dále nezaměstnaní a také nemajetní nájemníci. Vzhledem k množství chudých a handicapovaných lidí vznikalo množství dobrovolnických organizací se sociálním zaměřením. V důsledku války byla prioritou péče o zdraví.

V roce 1948 stát, reprezentovaný Komunistickou stranou Československa, znárodnil výrobní prostředky jedinců, církví, spolků a družstev. Předpokládalo se, že tímto způsobem se navždy odstraní nezaměstnanost, chudoba, třídní rozdíly a sociální

problémy je doprovázející. Proto byly sociální problémy v nově se formující socialistické společnosti chápány jako pouhé přežitky kapitalistického společenského řádu, které automaticky zaniknou, až zmizí jejich ekonomická základna, která je plodí, a zvítězí socialismus (Matoušek, O., 2007). Sociální práce se tak stala nežádoucí a v celém systému sociálního zabezpečení došlo ke změnám. Stát převzal všechny instituce dosud řízené církvemi (dětské domovy, výchovné a charitativní ústavy aj.). Až v druhé polovině šedesátých let se jedná o obnově sociální práce jako odborné disciplíny. V šedesátých a sedmdesátých letech se zejména ve velkých výrobních závodech rozšiřovaly odbory péče o pracující. Pracovníci těchto odborů pečovali o různé skupiny zaměstnanců (mladiství, svobodné matky, zlepšovatelé aj.), bylo usilováno o převýchovu alkoholiků, absentérů, lidí propuštěných z vězení. Sociální práce tak byla pomalu obnovována. V sedmdesátých a osmdesátých letech se také nepřímo sociální práci věnovali zejména lidé, kteří ji potřebovali v praxi, např. v domovech důchodců, v dětských domovech, ve výchovných ústavech, včetně vězení. Výzkumy, které by odhalily negativní zdravotní a sociální situaci té doby, byly politickými orgány zakázány. Ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí vznikla v polovině osmdesátých let „metodika plánování sociálního rozvoje“ neboli „péče o lidské zdroje“. Chyběli však sociální pracovníci „i pro tzv. odborné sociální služby, tj. pro péči o děti, pro osoby se změněnou pracovní schopností, pro obtížně přizpůsobivé jedince, pro vězeňství, pro řešení sociálních otázek občanů „cikánského původu“, pro příslušníky národnostních menšin i pro staré lidi“ (Matoušek, O. a kol. Základy sociální práce. Praha: Portál 2007, s. 150).

Matoušek dále uvádí, že po roce 1989 patřily mezi první sociální problémy potřeba začlenění tisíců vězňů propuštěných po amnestii z výkonu trestu, bezdomovectví, neskrývaná prostituce a migrace uprchlíků přes naše území na Západ. Nastalo období nutnosti hledání nových metod a přístupů v sociální práci. V sociálních službách došlo k deinstitucionalizaci a bylo založeno velké množství nevládních organizací zaměřených na sociální a zdravotní problémy. I v dnešní době se ve společnosti objevují nové problémy, proto sociální práce nebude mít nikdy dlouhodobě stabilní, jednoznačný obsah, nikdy nebude možné tuto disciplínu vyučovat po řadu let stejným způsobem. V tom je obtížnost i výzva sociální práce.

2.2 Vzdělávání sociálních pracovníků

Potřeba profesionálních sociálních pracovníků s odborným vzděláním vzrůstala s rozvojem sociální péče. V roce 1918 byla zřízena Ženská vyšší škola pro sociální péči s ročním studiem. Tato škola byla později přejmenována na Vyšší školu sociální péče a výuka byla rozšířena na dvouleté pomaturitní studium. Absolventky této školy však neměly podporu veřejnosti a úřadů a profesionální sociální práce byla v té době považována za nadbytečnou. Úlohu Vyšší školy sociální péče v roce 1935 převzala Masarykova státní škola zdravotní a sociální péče v Praze. Zanikla v padesátých letech, neboť převládl názor, že práce sociálních pracovníků nebude v budoucnu potřeba. Mimo zmíněných nástavbových škol vyššího typu vznikaly od roku 1926 také střední sociální školy, jejich studium bylo od školního roku 1936/1937 zakončováno maturitou. Po válce byly zřizovány čtyřleté vyšší školy sociálně-zdravotní, jejichž obsahem byla především zdravotní a vychovatelská činnost. V roce 1946 bylo zřízeno vysokoškolské studium sociální práce. Změna politického systému v roce 1948 se odrazila i v sociálním školství. V roce 1953 fungovala z původních 28 vyšších škol sociálně-zdravotních pouze jediná čtyřletá sociálně-zdravotní škola v Praze. Po různých změnách bylo možné sociální práci studovat pouze na dvouleté nástavbě na Střední škole sociálně-právní v Praze. Podobné typy škol fungovaly i na některých ekonomických a zdravotních školách. Důvodem redukování počtu sociálních škol byla myšlenka, že v socialismu lidé sociální pomoc nepotřebují. Sociální práce byla proto vyučována na různých školách druhého stupně pod předmětem „sociálně-právní ochrana“. Až v druhé polovině šedesátých let došlo v ČSSR k obnově sociálního školství. V roce 1966 byly na univerzitách obnoveny katedry sociologie. V sedmdesátých a osmdesátých letech se rychle rozvíjela činnost sociálně - právních škol, specializované vysokoškolské vzdělávání sociálních pracovníků však chybělo. Po roce 1989 byla vysokoškolská výuka sociální práce obnovena. V dnešní době lze sociální práci studovat na několika univerzitách a vyšších odborných školách.

„Sociální inteligence je vymezena jako schopnost porozumět jiným lidem a sociálním interakcím a uplatnit tyto poznatky ve vědění a ovlivňování jiných lidí pro vzájemně uspokojivé výsledky“ (Výrost, J., Slaměník, I., Sociální psychologie. Praha: Grada 2008, s. 200).

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a jeho novela číslo 206/2009 definuje procedurální standardy kvality sociálních služeb včetně konkrétního vzdělání

potřebného pro výkon povolání sociálního pracovníka a následného celoživotního vzdělávání.

2.3 Sociální péče a sociální práce, druhy spolupráce

Sociální péče a sociální práce jsou odborné disciplíny, které speciálními pracovními metodami zajišťují provádění péče o člověka na profesionálním základě. Vycházejí z obsáhlého systému teoretických poznatků společenských věd, zejména z psychologie, pedagogiky, sociologie. Dále také z lékařských, právních a ekonomických věd a v neposlední řadě i z filozofie. Specifika sociální práce spočívá v aplikaci vědeckých poznatků do praktické činnosti. Jedná se o nový přístup k sociálním problémům současné společnosti. (Mühlpachr, P., 2004).

Sociální péče pomáhá uspokojovat hmotné, psychické a sociální potřeby občanů. Sociální péče je součástí sociální politiky. Mezi základní legislativu, upravující poskytování sociálních služeb klientům patří zákon o všeobecném zdravotním pojištění (550/1991 Sb.), zákon o zaměstnanosti (1/1991 Sb.), zákon o sociálním zabezpečení (100/1998 Sb.) a jeho novely, zákon o životním minimu (463/1991 Sb.) a zákon o sociální potřebnosti (482/1991 Sb.). „Moderní sociální péče se stará o uspokojení potřeb jednotlivců nebo skupin. Rozsah sociální péče je podmíněn především ekonomickou situací státu a možnostmi institucí, které ji poskytují“ (Mühlpachr, P., Sociální a postpenitenciární péče. IMS Brno, 2004, s. 58).

Sociální práci můžeme chápat jako multidisciplinární činnost směřující k odstranění nedostatků, tak i k předcházení vzniku nedostatků. Je to soubor sociálních činností, jejichž účelem je působení na člověka a jeho rodinu. Je to úsilí k zachování jeho vztahu ke společnosti, k nejbližšímu prostředí, ke vzdělání, k práci apod. Sociální práce je charakterizována přímým, záměrným a připraveným kontaktem sociálního pracovníka s klientem (skupinou, komunitou) za účelem, např. stanovení diagnózy a provádění sociální terapie. Tím působí a ovlivňuje klienty v jejich postojích a vztahu k jejich sociální situaci. Sociální práce v širším pojetí zahrnuje též poskytování služeb a dávek sociální péče, jako na například pomoc při zajištění ubytování, nebo pomoc při vyřízení dokladů totožnosti. Týká se zároveň administrativních postupů potřebných pro sociální a zdravotní instituce, které péči poskytují.

Při řešení nejrůznějších sociálních situací, které dopadají negativně na život jednotlivců, skupin nebo komunit se očekává kvalifikovaná pomoc odborníků. Kvalita

této pomoci závisí mimo jiné na jejich osobních vlastnostech, odborných znalostech a přehledu o problematice. Způsob práce při jednotlivých obtížích lze řešit několika způsoby, z nichž se budu především zabývat způsobem přímé a nepřímé spolupráce s klienty. Spolupráce s klienty, která se dá charakterizovat jako přímá, se vyznačuje osobním stykem se sociálním pracovníkem. S tímto člověkem je možné se poradit o dané situaci, vyměnit si názory na aktuální situaci a dohodnout navrhovaný postup řešení.

O nepřímé spolupráci sociálního pracovníka s klientem uvažujeme tehdy, když sociální pracovník v zájmu klienta jedná s některými orgány a institucemi, kde pomáhá řešit situaci klienta. Jedná se např. o spolupráci s pedagogicko-psychologickými poradnami za účelem vyšetření dětí, kde se rozhoduje např. o náhradní rodinné péči. Dále se může uvažovat např. o ochranné výchově, náhradní rodinné výchově, ústavní péči apod. Také se může jednat o spolupráci se soudy, které využívají při svém rozhodování posudky a návrhy sociálních pracovníků. V odůvodněných případech je také nutná osobní přítomnost sociálního pracovníka při jednání soudu.

2.4 Role sociálního pracovníka

Sociální pracovníci vykonávají při své profesionální činnosti řadu rolí, které se vzájemně prolínají. K objasnění povahy těchto různých činností lze poukázat na několik typů sociálních pracovníků. V praxi mohou být sociální pracovníci rozlišeni podle požadované pracovní náplně, charakteru zařízení, stylu vedení organizace, cílů a prostředků jejího programu. Podle povahy problémů a typu klientely, se kterou pracují, je můžeme rozdělit na

- **Pečovatel** nebo **poskytovatel služeb** – napomáhá klientům v jejich denním životě tam, kde vzhledem k postižení, onemocnění, slabosti nebo jiné neschopnosti sami nezvládnou vykonávat důležité činnosti. Takové služby je možno poskytovat v pobytovém zařízení nebo v domácnostech klientů.
- **Zprostředkovatel služeb** – pomáhá klientům získat kontakt s potřebnými sociálními zařízeními, případně jinými zdroji pomoci. Sociální pracovník odhaduje dostupné zdroje, informuje klienta nebo osoby účastníci se práce s klientem.
- **Cvičitel (učitel) sociální adaptace** – napomáhá klientům řídit jejich chování tak, aby mohli účinněji řešit své problémy. Trénuje s nimi sociální a adaptační

dovednosti, povzbuzuje je ke změnám v chování a pomáhá jim řešit krizové situace.

- **Případový manažer** – pomáhá vhodnému výběru a souvislému poskytování sociálních a zdravotních služeb.
- **Manažer pracovní náplně** – organizuje objem práce, plánuje intervence, sleduje kvalitu služeb a průběžně zpracovává informace. Jedná se o profesionála.
- **Personální manažer** – je osoba zajišťující výcvik, výuku, supervizi, konzultace a řízení pracovníků v oblasti sociální sféry.

„Sociální pracovník musí znát obecné podmínky vývoje člověka a jeho osobnosti. Měl by znát činitele, které působí na vývoj osobnosti a které ohrožují proces, v kterém dochází k narušení osobnosti. Jedná se pouze o obecné předpoklady, které musí pracovník umět vhodně používat a volit při konkrétní sociální práci“ (Charvátová, D., Metody sociální práce, 3.vyd., Praha: SPN, 1985).

Sociální práce je umění jednat s lidmi a vést je. To se děje na základě získaných odborných znalostí i praktických zkušeností. Ty potřebuje sociální pracovník hlavně při navázání kontaktů, při sociální diagnostice a sociálně výchovném působení. Pomáhá uspokojit jednotlivcům, skupinám i komunitám sociální potřeby a urovnat narušené vztahy ve společnosti. Tyto problémy u jedinců mohou vzniknout v kterémkoliv období životního cyklu a v různých životních situacích.

Umění zacházet s člověkem vyžaduje nejen znalost praktických metod, ale i přirozený takt a etický zájem, citlivost, upřímnost, ušlechtilost a lidskost vůbec. Jde o umění zacházet s osobností člověka, který je nějak ve společnosti znevýhodněn a handicapován.

2.5 Vývoj úlohy sociálního pracovníka

Úloha sociálního pracovníka se v průběhu vývoje výrazně měnila. Zatímco na počátku bylo úkolem sociálního pracovníka kontrolovat celý intervenční proces, od plánování až po volbu vhodné metody či tempa, v 90. letech se zdůrazňuje, že úlohou je umožnit klientovi získat žádoucí zkušenosti, vytvořit bezpečné prostředí pro nacvičení potřebných dovedností. Existuje šest pravidel vystihujících úkoly a způsob pohledu behaviorálně orientovaného sociálního pracovníka:

- **Orientace na chování**

Sociální pracovníci se často zaměřují na klientovy problémy, uvažují o jejich příčinách. Kognitivně-behaviorální sociální pracovník definuje problém v termínech důsledku, vedlejších účinků a osobních rysů. Kognitivně-behaviorální terapie se zaměřuje zejména na klientovo jednání.

- **Orientace na řešení**

Terapeuti věnují mnoho času promýšlení obtíží a problémů a zapomínají hledat řešení. Úplná deskripce problému vyžaduje znalost nejen současného stavu, ale také žádoucího cíle a způsobu jeho dosažení.

- **Pozitivní orientace**

Kognitivně - behaviorální terapeut podporuje klienty v jejich pozitivním myšlení. Svou pozornost koncentruje na silné stránky klienta spíše než na jeho slabosti a oceňuje klienta za každý i drobný úspěch.

- **Krok za krokem**

Klienti očekávají ve svém vývoji větší a významnější změny. Dosahování menších cílů redukuje strach, motivuje klienty a pomáhá sociálnímu pracovníkovi přesně určit charakter obtíží. Kumulace mnoha malých změn konstituuje očekávanou velkou změnu.

- **Flexibilita**

Flexibilita sociálního pracovníka znamená jeho schopnost tvořivě a individuálně přizpůsobovat své tradiční postupy potřebám klientů. Lpění na metodické čistotě postupů může klienty dokonce ohrožovat. Sociální pracovník má být schopen vnímat svět očima klienta, nikoliv jen pohledem své metody.

- **Orientace na budoucnost**

Některé terapeutické přístupy se zaměřují na minulost v klientově životě za jeho účasti. Kognitivně-behaviorální přístup akcentuje orientaci na budoucí cíle. Nejdůležitějším úkolem sociálního pracovníka však zůstává podpora klientovy motivace pokračovat v nastoupeném úsilí o změnu.

Kompetence

„Cesta přiblížení k ideálům tradičních profesí u sociální práce ztroskotala (je nezbytně neustále měnit sociální pole pomoci klientovi při jeho obtížích, pomáhat mu zvyšovat životní úroveň za předpokladu respektování jeho životního stylu).

Kompetenční profil sociální práce trvá na pluralismu různých kompetencí jak profesionálních pracovníků, tak adresátů - klient již není pouhým adresátem, ale sám sobě profesionálem“ (Mühlpachr, P., Problémy současné společnosti, IMS Brno 2004).

3. SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ A SOCIÁLNÍ POLITIKA

3.1 Sociální poradenství

Poradenství bývá nejčastěji a nejobecněji definováno jako profesionální vedení jedince s využitím odborných poznatků. Tyto jsou významné zvláště při získávání údajů o klientovi. Nejčastěji je používán osobní rozhovor a techniky na zjišťování zájmů, schopností a nadání.

Poradenstvím se dnes zabývají všechny pomáhající profese, je považováno za všestrannou činnost, na níž se podílí mnoho osob a organizací. Poradce lze nalézt běžně v institucích, jako jsou vzdělávací instituce (školy), ve věznicích, psychiatrických zařízeních a klinikách, podnikovém sektoru, ve sdruženích a občanských komunitách.

Je nutno připomenout, že toto poradenství neprovozují jen odborní poradci. Rady lidem poskytují také jejich rodiče, příbuzní, přátelé. Snad každá práce, při níž dochází ke kontaktu s jinými lidmi, obsahuje potenciálně určité prvky poradenství. Hlavním cílem však je, aby určité komunikační schopnosti a dovednosti znali a užívali zejména všichni ti, kdo mají v popisu práce péči o druhé lidi. Sociální poradenství se dělí na dva typy: základní a odborné.

3.2 Základní sociální poradenství

Základní sociální poradenství poskytuje informace o nárocích, službách a možnostech, které mohou vyřešit nebo zmírnit obtížnou situaci člověka. Mezi to patří např. sociální pojištění, podpora a pomoc. Cílem rozvinutého sociálního poradenství je poskytovat informace co nejbližší bydlišti nebo pracovišti, příp. zařízení, kde se člověk nachází.

Pro základní sociální poradenství je důležité, aby bylo dostupné i lidem žijících v menších obcích. Poradenství na základní úrovni může poskytovat nejlépe sociální pracovník, nebo pracovník obecního úřadu. Významnou pomocí se stává manuál s konkrétními sociálními situacemi a s doporučením, jak tyto situace řešit a kam se obrátit pro konkrétní odbornou pomoc.

3.3 Odborné sociální poradenství

Odborné sociální poradenství poskytuje přímou pomoc lidem při řešení jejich sociálních problémů. Odborná pomoc je zaměřená na konkrétní pomoc a praktické řešení obtížné sociální situace člověka. Součástí odborného poradenství jsou i terapeutické činnosti. Jedná se především o oblast rodiny a manželských či partnerských vztahů, důsledků zdravotního postižení, problematiky pachatelů trestné činnosti, drogových a jiných závislostí. Může to být tzv. následná péče, týkající se osob, které odcházejí z ústavní nebo ochranné výchovy a pěstounské péče.

„Instituce, které poskytující odbornou pomoc zahrnují pracovníky mnoha profesí. Jsou to především sociální pracovníci, dále psychologové, psychiatři, speciální pedagogové a sociologové. V mnoha případech to mohou být také lékaři nejrůznějších odborností, právníci apod.“(Matoušek, O., a kol., *Metody a řízení sociální práce*, 1. vydání, Praha: Portál, 2003, s. 84 – 86).

Pomáhat lidem znamená určit a objasnit problém tak, aby se člověk mohl sám rozhodnout, co s ním udělá. Poradenství je tedy jednou z cest, jak pomáhat lidem překonat jejich problémy, jak objasňovat jejich osobní cíle a jak jich dosahovat.

Ať již jde o poradenství jakéhokoliv druhu, vždy předpokládá školeného poradce, který pomáhá druhým, a to přímo předáváním informací, doporučení a rad, které vyplývají z jeho odbornosti. V takovéto činnosti jsou obsaženy prvky psychologické pomoci. Zasvěcené rady odstraňují klientovu úzkost z nejistoty a nevědomosti. Poradce by měl být otevřený a musí umět prokázat, že má pozitivní vztah ke svým klientům. Přijímá klienty bez ohledu na to, kým jsou, co říkají nebo co dělají. Nemá skrývat své pocity, jeho verbální i neverbální chování si nesmí odporovat a pro klienty musí být zcela čitelné. Upřímnost poradce by měla být základem jeho profesionality, poctivosti, srdečnosti a nepřítomnosti přetvářky. Empatie poradce spočívá v jeho schopnosti vcítit se do problémů klientů a vidět svět jejich očima.

Poradenství je ovšem i proces, který pomáhá jedinci odhalit a rozvinout jeho učební, profesní a psychické možnosti. Aby si kvalifikovaný poradce počínal odborně a dosahoval úspěchu ve své práci, musí mít solidní teoretické vzdělání. Klient věří, že poradce zná odpověď na řadu otázek, které ho trápí a má informace, jak je vyřešit a zvládat. Poradenství klade důraz na to, že osoba, která má problémy, je současně osobou, která má zdroje potřebné k jejich vyřešení. Poradce vytváří vztah, který umožňuje klientovi hledat a nalézat vlastní odpovědi na problémy. V praxi se často

ukazuje, že kvalita vzájemného vztahu mezi klientem a poradcem je daleko důležitější než specifická poradenská filosofie, kterou poradce vyznává (Matoušek, O.,2003).

3.4 Sociální politika

S pojmem sociální politika se setkáváme v každodenním životě velice často. Je používán zcela běžně a s naprostou samozřejmostí se předpokládá, že je mu jasně rozuměno. Tento pojem chápe každý jinak. Je to zapříčiněno řadou okolností: např. tím, že sám pojem „sociální“ je různě interpretován a pracují s ním různé vědní obory (právo, sociologie, ekonomie). Sociální politika se zaměřuje na fungování určitého systému, jehož prvky jsou velice rozmanité. Je to součást určitého společenského celku. Jako praktická aktivita formuje vztahy jedinců a sociálních podmínek jejich života. Jejím hlavním cílem je čelit sociálním a ekonomickým ohrožením, s nimiž se lidé v průběhu života setkávají. Sociální politiku lze vymezit i jako sociální dohody, mechanismy a opatření, které souvisejí s distribucí zdrojů podle určitých kritérií potřeb. Vztahuje se k politice vlád a má přímý dopad na zabezpečení občanů příjmy nebo službami. Její jádro tvoří: sociální zabezpečení, sociální pomoc, zdravotní a sociální služby, bytová politika (Mühlpachr, P.,2004).

„Specifickým znakem sociální politiky je zkoumání nerovností (délka života, vzdělávací šance, zdroje peněz apod.) a jejich rozdělení ve společnosti. Zároveň se věnuje politickým procesům, institucím a činnostem, které tyto nerovnosti ovlivňují“ (Krebs, V. a kol. Sociální politika, 1. vydání, Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 13)

Sociální politika a její opatření se týkají jednak současné doby, jednak budoucí. Přítomné doby se týkají taková opatření jako je realizace sociálních práv (právo na vzdělání, ochranu pracovního poměru), ale i opatření pro řešení aktuálních rozporů mezi společností a jednotlivci (např. delikvence mladistvých, imigrace). Pokud jde o budoucí dobu, jde z hlediska jednotlivce nebo skupin obyvatelstva o očekávání, že mu bude poskytnuta určitá konkrétní pomoc, až nastane příslušná sociální situace (např. ztráta zaměstnání). Sociální politika jako systém opatření se mění, rozšiřuje se a prohlubuje jak z hlediska času v historickém pojetí, tak i z hlediska životního času lidí. Na obojí musí reagovat úrovní, rozsahem, šíří, rozmanitostí atd. svých opatření.

Je třeba zdůraznit, že nová podoba naší sociální politiky se vytváří postupně a již dnes jsou a budou i nadále v ní stejně jako jinde na světě zastoupeny různé prvky. Jejich

zastoupení bude záviset na řadě okolností, např.: na vývoji populace, jejích aktivitách a postojích lidí, na charakteru sociální sféry, ekonomických možnostech, mezinárodních úmluvách, národních zvyklostech a tradicích apod.

Lze se tedy přiklonit k myšlence, že změna sociální politiky bude znamenat snahu po úsporné sociální politice. Ekonomické zdroje státu jsou omezené. Je třeba u klientů obnovit odpovědnost za vlastní osud a životní standard. Nutností se jeví podpořit aktivní postoj člověka k životu a motivaci k práci.

4. VÝVOJ SOCIÁLNÍ PRÁCE V PENITENCIÁRNÍ PRAXI

4.1 Vývoj sociální práce ve vězeňství ČR

Vývoj vězeňství, a tedy i postavení sociální práce ve věznicích, byl závislý na politické situaci naší republiky. Pozitivní výsledky ve vězeňství z období let 1918-1938 byly znehodnoceny událostmi po roce 1948. Zejména v období let 1953-1968, kdy vězeňství spadalo do resortu Ministerstva národní bezpečnosti a později do resortu Ministerstva vnitra, byla cílem výkonu trestu odnětí svobody represe s důrazem na ekonomické využívání pracovní síly odsouzených v rámci potřeb národního hospodářství. V personálu věznic převažovali bývalí armádní funkcionáři. Až zákon č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody umožnil, aby s odsouzenými pracovali vychovatelé, sociální pracovníci, pedagogové a psychologové. V roce 1969 se vězeňství dostalo zpět do působnosti Ministerstva spravedlnosti. Do věznic byli přijímáni noví středoškolsky i vysokoškolsky vzdělaní pracovníci. Odborné působení těchto zaměstnanců se však setkávalo s nepochopením a odporem ze strany dlouholetých služebních funkcionářů a jejich iniciativa byla znemožňována. Dříve v řízení věznic převažoval byrokratický přístup a neúměrná administrativa. I sociální pracovníci byli byrokratickými úředníky. Jejich práce byla podřízena pokynům náčelníka Sboru nápravné výchovy, řízena restriktivními zákony, rozkazy a metodickými pokyny. Je však třeba zdůraznit, že postavení sociálních pracovníků bylo podřízeno komunistickému režimu a ne každý v té době se dokázal režimu vzepřít a ze svého místa odejít. Vázla i spolupráce se sociálními kurátory. V 70. letech 20. století začali sociální kurátoři zaměstnávání Ministerstvem práce a sociálních věcí vykonávat činnosti podobné probačním pracím a zároveň začali druh probačních prací vykonávat i sociální pracovníci vězeňské služby.

Po roce 1990 přestalo být vězeňství tabuizováno a postupně docházelo k humanizaci výkonu trestu. Voňková (1992) uvádí, že v ČSFR je raná a průběžná sociální pomoc trestně stíhaným a odsouzeným pachatelům spíše náznaková a zaostává nejméně o dvacet let za běžnou úroveň členských zemí Rady Evropy. Výchovná pomoc stíhaným, odsouzeným a propuštěným je zcela na okraji společnosti. Stoupající kriminalita vyvolává negativní odezvu ve společnosti, ale zcela se zapomíná na prevenci. Proto se domnívá, že je třeba vymezit teoretické a koncepční otázky sociální pomoci a výchovné práce v oblasti klasické sociální pomoci, kam patří mj. kontinuální péče o pachatele trestné činnosti, a ve sféře trestní politiky, kde by měla sociální intervence doprovázet pachatele od přípravného řízení až po fázi adaptační. Podle

Chalupové (1992) je třeba na vězně působit tak, aby oni sami žili životem pro ně přijatelným a aby společnost byla co nejméně ohrožena.

Od 1. 1. 2000 v České republice upravuje výkon trestu odnětí svobody zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody. Hlavní zásady výkonu trestu jsou uvedeny v § 2 odst. 1, 2 tohoto zákona. „Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které pomohou k bezproblémovému návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem“. (Zákon č. 169/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících předpisů). Těmito zásadami se samozřejmě řídí i sociální pracovníci ve věznicích.

4.2 Sociální práce v rámci anglosaského vězeňského systému

Sociální práci v anglosaském vězeňském systému na rozdíl od České republiky vykonávají probační pracovníci. V Evropě byla raná pomoc vězňům dlouhou dobu doménou jednotlivců a dobrovolníků z charitativních organizací. V některých zemích základní formy probace existovaly již v 19. století, např. v Dánsku, v Anglii, ve Švýcarsku, v Nizozemí a ve Francii. Začátkem 20. století se po celé Evropě začalo věnovat více pozornosti rehabilitaci a opětovnému začlenění pachatelů trestné činnosti do společnosti a zároveň i preventivním opatřením zaměřeným na jednotlivé pachatele. V současné době se probačními službami obecně v Evropě zabývají dobrovolníci i profesionálové. Téměř všechny státy mají tendenci přizpůsobit své aktivity a cíle nekonceptům a hodnotám tradiční sociální práce, ale východiskům a cílům jiných orgánů trestního soudnictví.

- **Anglie a Wales**

V Anglii a Walesu byla v minulosti probace více spojována se sociální prací, postupně se více přibližovala k orgánům trestního soudnictví. Současnými prioritami probační služby je ochrana veřejnosti a hodnocení rizika, které je soustředěno na riziko opětovného páchaní trestné činnosti i na riziko újmy, které mohou delikventi představovat pro společnost. Probační služba je zaměřena na skupinu velice nebezpečných pachatelů jako na přednostní skupinu. Probační pracovníci pracují

s pachateli v různých prostředích ve všech fázích trestního řízení. Každé vězeňské zařízení má svůj probační tým. „Většina těchto týmů je etablována přímo ve věznici. Vykonávají různé úkoly, spolupřádají programy s kolegy z vězeňské služby, a podnikají s vězni práci více orientovanou na sociální zabezpečení. Ředitelé věznic uzavírají s místními organizacemi probační služby roční smlouvy, které stanoví, kolik probačních pracovníků bude věznici k dispozici a jaké úkoly by měli vykonávat. Totéž platí pro soukromé i státní věznice (Derks, J. a kol., Probace v Evropě. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 51). Zvláštní důraz je kladen na přípravu odsouzeného na propuštění do civilního života. Pracovníci věznice usilují o reintegraci odsouzeného již od vstupu do vězení. Poslední 4 měsíce ve věznici jsou intenzivní v oblasti veškeré přípravy na ubytování na svobodě, v oblasti zaměstnání, rodinných vztahů, finančních otázek, problémů se závislostmi atd. Věznice spolupracují s dobrovolnickými organizacemi, které pomáhají odsouzené připravit na návrat. Práce probačních pracovníků je zaměřena také na podporu vyhledání zaměstnání pro propuštěné z výkonu trestu. Je to nutné, neboť až 75 % propuštěných nemá při výstupu z výkonu trestu odnětí svobody zajištěno žádné zaměstnání. Někteří propuštění nikdy předtím nepracovali nebo vězněním práci ztratili. Většina má navíc jen velmi malou úroveň znalostí a velmi nízkou nebo vůbec žádnou kvalifikaci. Míra nezaměstnanosti ve Velké Británii je u vězeňské populace 67 %. Bývalí vězni mají při hledání zaměstnání řadu problémů, které souvisí s jejich osobními dispozicemi i sociálními faktory. Situaci pomáhají zlepšovat různé tréninkové kurzy ve vězení, zaměřené na zlepšení pracovních dovedností a budoucí zaměstnatelnosti. Pokud se totiž podaří osobu se zápisem v RT zaměstnat, riziko recidivy klesá až o 1/3. I proto byl v rámci Evropského sociálního fondu financován projekt na podporu zaměstnávání těchto lidí. V Anglii a Walesu je stále velice důležitá péče po propuštění z výkonu trestu, jež byla původně jednou z hlavních úloh probačních služeb v Evropě. Tato služba je ze strany probace povinná, ale pro vězně dobrovolná. Dobrovolnou pomoc bývalým vězňům nebo jejich rodinám nabízejí také dobrovolné nebo partnerské organizace.

- **Skotsko**

Probační služba ve Skotsku klade velký důraz na rozvoj zařízení pro komunitní sociální práce a jiné služby pro mladé dospělé pachatele. Vysoká priorita je věnována opatřením a trestům zaměřeným na potřeby oběti zločinu a nápravu škod způsobených pachatelem. Odsouzení jsou na základě rizik a potřeb zařazováni do různých výcviků a programů, popř. připravování na podmíněné propuštění. Intenzivně jsou podporovány kontakty

s rodinou, zajištění bydlení, pomoc s vyhledáním zaměstnání s ohledem na pokračování resocializace po propuštění. Systém postpenitenciární péče je založen na velmi úzké dlouholeté spolupráci mezi probační službou a vězeňskou službou, na níž se podílejí státní i dobrovolnické organizace. Odsouzení s tresty do 4 let jsou propouštěni zpravidla po výkonu poloviny trestu, a to bez dohledu probačního pracovníka. Žádosti podmíněného propuštění odsouzených s tresty delšími než 4 roky posuzuje parolová rada tvořena z 23 osob, které působí jako právníci, státní zástupci, soudci, sociální pracovníci, psychologové, psychiatři nebo v radě zastupují veřejnost. Péči o odsouzené po propuštění z výkonu trestu ve Skotsku převzaly místní sociální služby.

- **Německo**

V Německu byla poskytována pomoc a podpora pachatelům trestné činnosti soukromým sektorem až do začátku 20. století. Křesťanská humanitární pomoc se nejprve soustředila na iniciativy pro vězně a později byla rozšířena i na propuštěné vězně. Až počátkem 20. století se objevily názory na použití trestu nejen jako nástroje ochrany společnosti, ale i jako nástroje nápravy pachatele. Podpora pachatelů přešla z rukou dobrovolníků do rukou profesionálních zaměstnanců. V roce 1977 byla rozšířena sociální práce do vězeňských institucí. Sociální služby v rámci trestního systému zahrnují probační služby, soudní podporu a sociální práci ve vězeňských zařízeních.

Obsah sociální práce v trestních zařízeních stanoví Vězeňský zákon. „Jeho cílem je prostřednictvím uvěznění umožnit vězni vést společensky odpovědný život bez dalšího páchaní trestné činnosti. Jedna část Vězeňského zákona řídí sociální pomoc vězňům a soustředí se na jejich příchod do vězení, pobyt v zařízení a následné propuštění, což je základem sociální práce v trestních zařízeních. Sociálních pracovníků je třeba hlavně na začátku a na konci trestu, a musí spolupracovat s ostatními organizacemi trestního soudnictví, jakož i sociálními službami obecně. Sociální pracovníci v trestních zařízeních vykonávají širokou řadu úloh. Sociální práce zahrnuje poskytování sociální podpory v trestním zařízení, pokud vězeň takovou podporu vyžaduje, a pomoc vězňům vyrovnávat se s osobními problémy a záležitostmi vně trestního zařízení. Sociální podpora je zaměřena tak, aby mohl vězeň samostatně řešit své osobní záležitosti na principu „pomocí ke svépomoci“. V rámci sociální podpory sociální pracovníci mj. provádějí školení zaměřené na získávání dovedností k řešení problémů, organizují zvláštní péči a podporu (např. výchovná podpora, terapie), pracují s prostředím pachatele (rodina, podpora po propuštění), poukazují na osobní problémy a

problémy vyplývající ze sociálního prostředí, pomáhají nalézt řádnou totožnost a vyučují způsoby dosahování osobních dovedností (sebedůvěra, sebeúcta, autorita).

Sociální práci v trestních zařízeních vykonávají také dobrovolníci, jejichž počet se však stále snižuje. Tato dobrovolnická práce je však pouze doplňková, i když dobrovolníci vytvářejí důležité spojení s vnějším světem.

Společným cílem probačních služeb v Německu je společenská reintegrace pachatele a prevence opětovného páchání trestné činnosti.

SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Sociální práce, její rozsah a kvalita vždy závisí na rozsahu a kvalitě legislativy sociálních opatření té které země. Sociální problémy až do roku 1990 bývaly záměrně skrývány a tak obor sociální práce v bývalém Československu stagnoval. Dnes je postavení sociální práce srovnatelné s ostatními společenskovědními disciplínami. Sociální pracovníci ve věznicích stále ve větší míře disponují kvalitním vzděláním. Podstata jejich práce spočívá v hluboké odbornosti zaměřené na vězeňskou populaci a je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Na rozdíl od některých evropských států je sociální práce ve věznicích výhradně prací sociálních pracovníků – zaměstnanců Vězeňské služby ČR.

Standardy oboru definuje Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, včetně jeho novely ze dne 1. 8. 2009.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. HISTORIE VĚZNICE RAPOTICE

Objekt Věznice Rapotice ležící 30 km západně od Brna v kraji Vysočina. Rozkládá se v lesích na pozemku o celkové výměře téměř 100 ha a zasahuje území obcí Rapotice, Lesní Jakubov a Újezd u Rosic (příloha č.1).

Celý areál v evidenční hodnotě 563 milionů korun převzalo v září 2005 Ministerstvo spravedlnosti ČR od Ministerstva obrany ČR. Věznice Rapotice je umístěna v prostorách bývalého vojenského útvaru. V letech 1989 – 2003 sloužil celý objekt jako základna raketového vojska Armády ČR. Dne 15. 9. 2005 se stal objekt Rapotice oddělením Vazební věznice Brno s plánovaným počtem 460 míst pro výkon trestu odnětí svobody jako věznice typu A - s dohledem a typu B - s dozorem. Věznice je profilována pro odsouzené muže. Prvních 20 odsouzených bylo do Rapotic eskortováno 4. září 2006 a byli zařazeni do věznice typu A - dohled. Jejich počet byl do konce roku 2006 víceméně stabilní a to 20 osob. Počátkem roku 2007 dochází postupně k navyšování počtu vězňů, nejvýše však na 50 osob. K výraznému nárůstu odsouzených dochází koncem roku 2008, kdy se navyšuje jejich počet až na 193 osob. V průběhu roku 2009 počet vězňů i nadále roste, v prosinci zde vykonávalo trest odnětí svobody 284 osob, a to již i ve věznici typu B – dozor (příloha č. 2).

Počátkem roku 2010 bylo ve Věznici Rapotice umístěno 300 odsouzených, z nichž 75 je zaměstnaných. Odsouzení pracují jednak uvnitř objektu, např. v úklidové četě, kuchyni nebo v údržbě, dále při úpravě rozsáhlého areálu věznice. Také jsou zaměstnáváni mimo věznici u soukromých subjektů. Jedná se o práce v oblasti stavebnictví, kovovýroby, zemědělství, lesnické činnosti, strojírenství a v pohostinství. Za plného provozu pokračuje rekonstrukce celého objektu. Stavební práce, které zásadním způsobem změnilý původní charakter bývalého armádního objektu na věznici, byly zahájeny 12. října 2007 a vyžádaly si dosud celkovou částku 163 milionů korun. Jednalo se zejména o vybudování oplocení zakázaného pásma, vstupního objektu věznice, rekonstrukci provozní budovy, budovy logistiky, ubytovny pro zaměstnance, čistírnu odpadních vod, vodovodní přípojky a další. Koncem roku 2009 byla zahájena další část rekonstrukce věznice v celkové hodnotě 60 mil. korun, kdy prvořadým úkolem je zprovoznění kuchyně, jídelního bloku a dokončení ubytovny odsouzených.

Ke dni 1. 7. 2009 došlo v historii věznice k významné události. Objekt Rapotice, doposud pobočka Vazební věznice a Ústavu pro výkon zabezpečovací detence Brno, se stal na základě nařízení ministryně spravedlnosti ČR č. 1/2009 samostatnou věznicí typu A, B. Ředitelem první mužské věznice na Vysočině byl jmenován plk. PhDr. Pavel Ondrášek (www.vscr.cz/veznice-rapotice-52).

Ve Věznici Rapotice vykonávám funkci sociální pracovníce na oddělení výkonu trestu odnětí svobody od 1. 9. 2006.

6. SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK VE VĚZNICI

6.1 Profese sociálního pracovníka ve věznici

Výběr metod a forem sociální práce se sociálně nepřizpůsobivými občany vychází ze základních charakterových znaků odsouzených. Cíl a rozsah penitenciární práce je realizován např. prostřednictvím nabídky aktivit.

Současná sociální práce ve vězeňství obnáší zejména poskytování sociálně právního poradenství v široké rovině. Sociální pracovník provádí ve věznici metodickou činnost hlavně formou individuální a skupinové sociální práce. Poskytuje soustavnou sociální pomoc odsouzeným, kteří se dostali do nepříznivé životní situace. Jedná se hlavně o pomoc při řešení konkrétních problémů. Spolupracuje také s příslušnými orgány sociálního zabezpečení. Sociální pracovník provádí také sociální anamnézu.

V době výkonu trestu je odsouzený připravován na život na svobodě a k tomuto cíli směřují i postupy a zacházení. Jsou to programy volnočasových, pracovních, tréninkových a psychoterapeutických technik. Tyto techniky u odsouzeného fixují sociálně přijatelné způsoby chování, učí ho sebeovládání, vytváří a upevňují pozitivní dovednosti, návyky, atd. Tyto programy přispívají ke změnám osobnosti odsouzených a ulehčují jejich integraci do společnosti.

Prioritu v nabídce mají terapeutické techniky různého typu (např. individuální skupinová terapie, komunitní setkání, psychosociální výcvik, atp.). Důležitou úlohu hrají vzdělávací aktivity zaměřující se na společnost (sociálně právní poradenství, výcvik sociálních dovedností apod.). Doplňkovou úlohu tvoří také zájmové aktivity především sportovního a kulturního charakteru.

„Vězení může být místem rozvoje sociálních dovedností, místem přípravy na budoucí profesi a současně místem, z něhož je přechod do civilního prostředí pečlivě plánován a monitorován“ (Matoušek, O. a kol. Sociální práce v praxi, s. 276).

Základní vymezení sociální práce ve vězeňství je dáno Evropskými vězeňskými pravidly. Je požadováno, aby vězni byli při propuštění např. vybaveni vhodnými doklady, průkazy totožnosti a byla jim poskytnuta pomoc při hledání ubytování a zaměstnání. Rovněž by propuštění vězni měli být vybaveni prostředky na živobytí pro první období, vhodným a dostatečným oblečením s ohledem na podnebí a roční dobu. Musí jim také být vyplaceno cestovné a stravné k dosažení místa trvalého

bydliště. Sociální pracovníci se také zabývají postpenitenciární sociální péčí. Je to péče, která je poskytována odsouzeným osobám po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Kodex profesní etiky zaměstnanců Vězeňské služby České republiky obsahuje etické zásady, pravidla etického a korektního chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientovi, svému zaměstnavateli, svým kolegům, svému povolání a odbornosti ve vztahu ke společnosti.

Při veškeré činnosti by měli dbát dobrého jména, cti a vážnosti zaměstnance a nezneužívat svého postavení k osobnímu prospěchu. Vystupovat korektně tak, aby na odsouzeného měli dobrý vliv a vzbuzovali v něm potřebnou autoritu a důvěru. Aby měli na mysli výchovný dopad svého chování a jednání, důsledně zachovávali etická pravidla a pravidla slušného chování. Potřebnou složkou se jeví také inteligence, touha stále obohacovat své znalosti, seznamovat se s novými teoriemi a praktickými technikami, číst odbornou literaturu. Nedílnou součástí se stává i emoční a sociální stabilita.

6.2 Popis funkce sociálního pracovníka VS ČR

Hlavní náplní práce sociálního pracovníka ve Vězeňské službě České republiky musí být dle popisu funkce přesná analytická, koncepční a metodická činnost v individuální a skupinové práci. Sociální pracovník samostatně vykonává náročné specializované agendy v potřebné péči o občany a skupiny v nepříznivé sociální situaci, zajišťuje sociálně právní poradenství a poskytuje soustavnou sociální pomoc v přímém styku s občany, kteří se dostali do nepříznivé sociální situace. Sociální pracovník realizuje svou hlavní (základní) funkci a obsah práce, tj. podíl na komplexním zacházení s odsouzenými, včetně jeho nezbytné obsahové, technické a organizační přípravy.

Při této činnosti zejména:

- plní odpovědně úkoly a povinnosti, vyplývající z příslušných právních předpisů a vnitřních předpisů Vězeňské služby České republiky tak, aby byl zabezpečen účel výkonu trestu odnětí svobody při důsledném respektování lidské a občanské důstojnosti odsouzených,
- dbá, aby vůči odsouzeným byla uplatňována pouze ta omezující opatření, která jsou nezbytně nutná z hlediska bezpečnosti, ochrany života a zdraví osob a majetku ve věznici a byla jim omezována pouze taková občanská práva, která

jsou vymezená zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění vyhlášky č. 378/2004 Sb.,

- dbá dobrého jména, cti a vážnosti zaměstnance Vězeňské služby České republiky a nezneužívá svého postavení k osobnímu prospěchu,
- vystupuje profesionálně, korektně tak, aby pozitivně ovlivňoval všechny odsouzené a neustále si udržoval potřebnou autoritu, jejich důvěru s vědomím výchovného dopadu svého chování a jednání. Upevňuje kázeň a pořádek, důsledně zachovává etická pravidla a pravidla slušného chování; nenastupuje do práce pod vlivem alkoholu a omamných látek, nýbrž řádně odpočat, ustrojen a upraven,
- šetří a chrání před poškozením a zničením majetek osob a státu, umí zacházet s běžnými protipožárními prostředky, které jsou na stanovišti umístěny, dokáže poskytnout první pomoc zraněným, hlásí svému nadřízenému každý případ atypického chování odsouzeného, který může mít za následek jeho újmu na zdraví nebo vznik mimořádné události, zabraňuje násilí mezi odsouzenými,
- řídí se striktně zásadami vnitřní bezpečnosti příslušné věznice při vstupu na jednotlivá oddělení odsouzených,
- zpracovává písemnou dokumentaci o péči poskytované odsouzeným a o aktivitách programů zacházení, které vede. Dokumentaci řádně ukládá a zachází s ní v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů,
- předkládá svému nadřízenému požadavky na vybavení odbornými pomůckami, potřebnými pro plnění stanovených úkolů, zúčastňuje se programu celoživotního vzdělávání Vězeňské služby České republiky a dbá o sebevzdělávání.
- je odborný zaměstnanec oddělení, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při její realizaci dbá na zajištění a dodržení standardů kvality poskytovaných sociálních služeb.
- je podřízen přímo vedoucímu oddělení výkonu trestu.
- je odborným poradcem ředitele věznice v oblasti sociálně právních aspektů výkonu trestu a v oblasti přechodu odsouzených do řádného občanského života.

- při práci s odsouzenými plní samostatným a tvůrčím způsobem zejména tyto úkoly:
- podílí se na vytváření koncepce zacházení s odsouzenými, programů zacházení a na zpracování návrhu vnitřní diferenciaci odsouzených,
- zpracovává společně s ostatními odbornými zaměstnanci konkrétní programy zacházení svěřených odsouzených, přitom podle potřeby spolupracuje s příslušnými orgány sociálního zabezpečení, podílí se na vyhodnocení účinnosti programů zacházení, v oblasti své působnosti navrhuje jejich změny,
- poskytuje samostatné sociálně právní poradenství, provádí výchovnou a poradenskou činnost pro odsouzené,
- je garantem kontinuální sociální práce, v jejímž rámci udržuje přímé pracovní kontakty s orgány státní správy, církvemi, charitativními a zájmovými občanskými sdruženími v místě věznice a podle potřeby i v místě trvalého pobytu odsouzených,
- navazuje potřebné kontakty s blízkými osobami svěřených odsouzených, podílí se na řešení sociálních problémů, podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace,
- zúčastňuje se aktivně jednání poradních orgánů ředitele věznice včetně poradny drogové prevence, předkládá stanoviska k přeřazování odsouzených v rámci vnitřní diferenciaci, v návaznosti na změny v chování a jednání jemu svěřených odsouzených navrhuje umístění odsouzených do krizového, výstupního, specializovaného oddělení, oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením a do bezdrogové zóny. Podílí se na rozhodování o zařazení odsouzených do seznamu objektů možného napadení či ohrožení a vytipování konfliktních a psychicky labilních odsouzených,
- spolupodílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí ve vztahu k vězněným osobám a navrhuje ze sociálního hlediska příslušná opatření, vedoucí k jejich řešení, prevenci a eliminaci,
- podílí se na návrhu k rozhodování o udělení přerušování výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, účasti odsouzených na akcích mimo věznici, návštěv bez zrakové či sluchové kontroly a přeřazování odsouzených do jiného typu věznice nebo jejich přemístění,

- podílí se na zpracovávání konkrétních programů zacházení jednotlivých odsouzených, na vyhodnocování jejich úspěšnosti a na navrhování změn programu zacházení,
- podílí se na zpracování průběžného hodnocení programu zacházení a hodnocení zasílaných věznicí příslušným orgánům,
- podává, v souladu s příslušnými předpisy, návrh výše sociální výpomoci při výstupu z výkonu trestu.

Sociální pracovník zařazený do 10. platové třídy :

- vypracovává odborné sociální posouzení, sociální diagnózu a anamnézu, individuální socioterapeutický plán v rámci komplexní zprávy s příslušným doporučením pro program zacházení, přičemž výběr diagnostických metod je na jeho uvážení,
- vede osobně nejméně jednu průběžnou aktivitu programu zacházení, a to převážně v oblastech skupinového sociálního poradenství a v oblastech zájmových aktivit vedoucích k získání sociálních dovedností odsouzených, sleduje kvalitu účasti svěřených odsouzených ve stanoveném programu zacházení a změny v jejich chování; vhodné změny podněcuje a upevňuje,
- v rámci individuálního a skupinového zacházení se odsouzenými má jeho práce charakter sociální terapie, směřující k sociální rehabilitaci,
- svou činnost zaměřuje zejména k nástupnímu a výstupnímu oddělení
- v případě potřeby plnohodnotně zastupuje určeného sociálního pracovníka a podílí se na zpracování administrativy oddělení.
- stanovená data týkající se odsouzených ukládá do vězeňského informačního systému (VIS), se kterým dále kontinuálně pracuje.

Dále plní úkoly, uložené vedoucím oddělení výkonu trestu.

6.3 Pracovní činnost sociálního pracovníka VS ČR

Nástupní oddělení věznice

Do nástupního oddělení věznice se umísťují nově přijatí odsouzení. Sociální pracovník věznice a další odborní zaměstnanci zpracovávají komplexní zprávu o

každém odsouzeném, včetně návrhu programu zacházení s odsouzeným. Sociální pracovník vypracovává sociální posouzení odsouzeného, které obsahuje zejména:

- relevantní poznatky z pozorování,
- způsobilost k právním úkonům, případné vyjádření orgánů sociálního zabezpečení,
- popis aktuální sociální situace (rodinný stav, rodinné zázemí, ostatní sociální zázemí, nezaopatřené děti a jejich současné zajištění, finanční zajištění, stav pohledávek),
- kontakty s orgány státní správy (koordinátorem péče o osoby společensky nepřizpůsobené, orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.),
- popis zajištění situace po výkonu trestu odnětí svobody (ubytování, zaměstnání),
- potřeba vykonání sociálních úkonů (zajištění dokladů, důchodu, informace k absolvování povinné školní docházky u mladistvých apod.),
- motivace k řešení (je si svých problémů vědom, vnímá je správně, chce je řešit, umí je řešit, celková míra odhodlání řešit situaci),
- zhodnocení možných rizik a potřeb; doporučení (k programu zacházení, potřebě speciálního zacházení, pracovního zařazení, upozornění na nebezpečnost jednání odsouzeného atd.).

Odsouzení do 26 let

Odsouzený, který je zařazen do výchovného kolektivu odsouzených do věku 26 let, je povinen se zúčastňovat programu tohoto oddělení. Zároveň se může dobrovolně přihlásit na akce rozšířeného programu. Ze sociálního hlediska je cílem programu zacházení u této skupiny odsouzených zejména osvojení a prohloubení dosavadních znalostí, schopností a praktických i sociálních dovedností, orientace k osvojení, eventuálně posílení žádoucích návyků, vzorců chování a přijímání kladných vzorů, rozšíření a udržení kulturního a vzdělanostního rozhledu odsouzených. Sociální pracovník věznice vede u této skupiny odsouzených vzdělávací aktivitu programu zacházení.

Odsouzení v běžném kolektivu

Odsouzení v běžném kolektivu mají možnost v případě volné kapacity účastnit se vzdělávacích aktivit pro odsouzené do věku 26 let. V případě potřeby sociální pracovník poskytuje odbornou pomoc při řešení sociálních problémů a zajišťuje kontakty s úřady, orgány a organizacemi. Odsouzeným může být povolena účast na extramurální akci za doprovodu zaměstnance Vězeňské služby ČR, zpravidla vychovatele, speciálního pedagoga a sociálního pracovníka.

Výstupní oddělení věznic

Do výstupního oddělení jsou umísťováni odsouzení na návrh odborných zaměstnanců zpravidla šest měsíců před očekávaným skončením výkonu trestu. Účelem výstupního oddělení je pomáhat odsouzeným při vytváření příznivých podmínek pro samostatný způsob života po propuštění a minimalizovat možná rizika jejich selhání. Metody a formy zacházení s odsouzenými jsou voleny tak, aby vyžadovaly jejich aktivitu, vedly je k samostatnému rozhodování a zdůrazňovaly princip zodpovědnosti. V rámci sebeobslužných činností si odsouzení upevňují návyky potřebné v každodenním životě, osvojují si základní dovednosti v přípravě jednoduchých jídel a stolování. Perou si, žehlí a starají se o oblečení. V rámci sociálně právního poradenství je jim poskytována odborná pomoc při řešení sociálních problémů (zaměstnání, ubytování), jsou jim zajišťovány kontakty s úřady a institucemi. K podpoře praktického nácviku sociálních dovedností mimo věznici jsou plánovány extramurální aktivity za doprovodu zaměstnance věznic. Ve Věznici Rapotice probíhají pravidelné návštěvy vybraných odsouzených na Úřadu práce Třebíč, spojené s besedami o aktuálních otázkách zaměstnání.

Sociálně právní poradenství

Sociálně právní poradenství je odbornou pomocí při řešení sociálních problémů odsouzených. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody se jedná zejména o pomoc při řešení rodinných problémů, např. sociální dávky rodiny, uzavření či rozvod manželství, přiznání otcovství, dále je poskytováno poradenství v oblasti vyživovací povinnosti, exekučního řízení, pohledávek, dalšího soudního řízení, žádostí o důchod, žádostí o občanský průkaz, vyřizování státního občanství, zplnomocnění, řešení nájmu bytu. Před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody toto poradenství zahrnuje především

zajišťování ubytování a zaměstnání odsouzených. Aktivita s názvem „Sociálně právní poradenství“ se těší velkému zájmu odsouzených, zejména těch, kterým se blíží konec trestu odnětí svobody.

Administrativa

Pravidla vedení a zacházení s písemnou dokumentací související s vězněnými osobami jsou pro sociální pracovníky závazná. Dokumentace sociálního pracovníka obsahuje:

- „Karta o sociální situaci obviněného/odsouzeného“, do níž jsou nejčastěji zakládány kopie „Sociální charakteristiky“ z Komplexní zprávy, kopie potřebných dokladů pro vyřízení státního občanství, platného občanského průkazu, žádostí o důchod, dokladové fotografie, aj.,
- „Opis zprávy o mladistvém“,
- písemně zaznamenané důležité údaje zjištěné rozhovorem či jiné relevantní poznatky, které sloužily ke stanovení závěru,
- veškeré jiné důležité podkladové materiály, které měl sociální pracovník k dispozici nebo přesný odkaz, kde lze v případě potřeby materiály získat k zapůjčení,
- dokumentaci, která se váže k zacházení ve specializovaných odděleních či krizových odděleních,
- vyhodnocování průběžných skupinových forem práce,
- písemné přípravy k průběžným skupinovým aktivitám realizovaným v rámci programu zacházení s vězněnými osobami,
- autentizovaná „Kniha pohovorů“,
- „Kniha návštěv“.

Sociální pracovník je povinen zabezpečit, aby u dat byla zachována důvěrnost dle pravidel profesní etiky a v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a změně některých zákonů.

7. METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE

7.1 Metody zaměřené na objekt

Metoda v obecném významu představuje způsob, jak dosáhnout jistého, předem stanoveného cíle prostřednictvím plánovité činnosti.

Objektem metod sociální práce může být člověk – jednatel, skupina nebo společenství. Tuto práci lze klasifikovat následovně:

- sociální práce s jednotlivcem (případová práce),
- sociální práce se skupinou,
- sociální práce s komunitou.

Metody sociální práce musí být v souladu s cíli společnosti. Sociální pracovník shromažďuje údaje o klientovi, jeho prostředí a třídí je. Studuje situaci klienta po utřídění získaných údajů. Navrhuje plán akcí, které mají klientovi pomoci při řešení jeho problémů. Působí na klienta, aby lépe obstál ve společnosti. Hodnotí výsledky své činnosti z pohledu klienta a pohledu společnosti.

Tento logický a myšlenkový proces podstupuje sociální pracovník s každým klientem. Jeho účelem je rozhodovat o budoucím průběhu snah po změně a nápravě.

7.2 Metody zaměřené na získávání informací

V sociální práci spočívá diagnóza v pořízení základních informací o sociálních problémech klienta a jejich zhodnocení k nejdůležitějším.

Základními metodami získávání těchto informací jsou:

- dotazník,
- standardizované testy,
- pozorování v přirozeném prostředí,
- pozorování v modelové situaci,
- sebepozorování.

Pokud jde o obsah, pak nejzákladnější informace, které sociální pracovníci pořizují, jsou:

- identifikační údaje (jméno, datum narození, adresa),
- důvod k sociální práci (problém klienta),

- rodinné pozadí klienta (rodinný stav, vztah k členům rodiny),
- sociální pozadí klienta (blízké osoby, společenské postavení),
- tělesný stav klienta (zdraví a hygiena),
- intelekt a dosažené vzdělání,
- emocionální chování (temperament, navyklé jednání),
- schopnost řešit problémy,
- zaměstnání a ekonomická situace klienta,
- bydlení klienta a druh dopravního prostředku, kterým cestuje do zaměstnání,
- podmínky stravování klienta a jeho osobní bezpečí,
- celkový dojem z klienta.

Hlavními požadavky kladenými na informace jsou především objektivnost, úplnost a přehlednost v sociálně jednoduchém a logickém souhrnu s ohledem na potřebu dodržování zásady ochrany osobnosti klienta proti možnému zneužití informací. Požadavek přehlednosti a stručnosti poměrně dobře splňuje např. dotazník.

Objektivní a ucelenou představu o situaci klienta může sociální pracovník získat v jeho přirozeném prostředí. Zde se nabízí možnost navázání méně formálního vztahu, klient nemusí být příliš stresován nastalou situací a navíc může svou situaci účinně demonstrovat. Rozhovor v domácím prostředí může být dostatečně hluboký a obsažný.

Nutností je, aby zvolené metody a techniky sociální práce podněcovaly vytváření zdravého sebeprorozání, objektivního sebehodnocení, schopnosti tolerance vůči druhým lidem, dovednosti správně se vymezit vůči členům rozličných sociálních skupin, schopnosti spolupracovat s druhými a pomoci jim (Mühlparchr 2004).

Před vlastním zprostředkováním metody musí sociální pracovník vyhodnotit získané informace o klientech tak, aby mohl jednat v zájmu nápravy.

Důležitá je předběžná příprava, zejména u prvního rozhovoru s klientem. Sociální pracovník by si měl o klientovi shromáždit dostupné informace, připravit si základní plán rozhovoru a předvídat pravděpodobné reakce klienta. Během této metody by měl navodit vhodné, uvolňující ovzduší a povzbuzující podmínky ke sdílení informací. Měl by postupně od méně závazných témat přejít k problémové oblasti, témata by měla hierarchickou posloupnost. Sociální pracovník by měl klientovi pečlivě naslouchat, kontrolovat své emoce, nespěchat, přizpůsobovat svůj jazyk klientovi.

Kladené otázky by měly být otevřené, ale cílené. Zápis by měl být pořizován nenápadně, aby nerušil a sociální pracovník by měl citlivě reagovat na specifické rysy klienta (Řezníček, Praha 1984).

7.3 Další uplatňované metody

Volba metody se má vztahovat k problémům klienta. Jestliže sociální pracovník ovládá několik metod, je to ku prospěchu klienta. Lépe se orientuje v jeho problémech, lépe myslí a hlouběji chápe jeho potíže. Je schopen aplikovat teorii do praxe.

Případová sociální práce

U případové sociální práce vychází sociální pracovník z toho, že sociální problém pramení u řady klientů z narušených vnitřních a vnějších vztahů klienta k jeho nejbližšímu okolí. K tomuto narušení došlo v průběhu života klienta. Proto je třeba zjistit všechny okolnosti a skutečnosti, které měly vliv na utváření jeho osobnosti. Používá se metoda rozhovoru s klientem. Ten má objasnit skutečnosti týkající se tří období jeho života (dětství, dospívání a dospělosti).

V rozboru pak sociální pracovník hodnotí nejen skutečnosti, které měly vliv na utváření osobnosti klienta, ale i sociologické skutečnosti, v jejichž rámci vývoj klienta probíhal. Sociální pracovník musí na klienta výchovně působit tak, aby se reálně díval na svoji sociální situaci, svůj život, své okolí. Má zvýšit jeho schopnost zaujmout správné vztahy a postoje.

Sociální pracovník připravuje výchovný program tak, aby odpovídal typu klienta a byl zaměřen na vyřešení jeho hlavního sociálního problému. Je třeba, aby klient získal respekt vůči sociálnímu pracovníkovi a on byl jeho autoritou.

Sociální práce se skupinou

Při sociální práci s klientem je možno pracovat i s jeho sociálním prostředím a s jeho rodinou. Lze tedy považovat rodinnou sociálně výchovnou terapii za skupinovou. Mezi uměle vytvořené skupiny klienta, v nichž je členem, může patřit např. klub, třída apod. Smyslem sociální práce se skupinou je působení na skupinu lidí s nějakým společným znakem s cílem jejich lepšího společenského vývoje. Aby sociální pracovník dosáhl pozitivního výsledku, může použít skupinové sociální práce. Ve skupině se lidé ovlivňují přímým a vzájemným působením. Uvědomí si, že nejsou

osamoceni, že mají stejné potíže a problémy. Ve skupině stejně takto postižených lidí jim bude poskytnuta pomoc v hledání a nalézání dovedností, jimiž by svůj problém vyřešili.

Sociální práce s komunitou

Sociální práce s komunitou spočívá v tom, že pomáhá lidem v konkrétních životních situacích v určitém územním celku a to bez ohledu na to, zda jde o jednotlivce, skupinu nebo celou komunitu. Respektuje biologické, etnické, psychologické, kulturní, sociální a ekonomické potřeby komunity.

Sociální pracovník v komunitě musí počítat s napětím mezi potřebami klientů a zdroji jejich uspokojování. Klienty komunity váže společný osud, citové vztahy, neštěstí a stejná společenská či ekonomická úroveň. Z toho plyne nechuť ke změnám navyklého způsobu života. Zkušenosti ukazují, že sociální práce s komunitou je nejen potřebná, ale v některých případech nutná (romské osady).

V komunitě se také uplatňují přirozené autority, tj. občané, kteří mají důvěru a respekt

8. SPOLUPRÁCE SE STÁTNÍMI A NESTÁTNÍMI ORGÁNY A ORGANIZACEMI

Sociální pracovníci Vězeňské služby ČR v rámci kontinuální péče o odsouzené spolupracují s množstvím státních i nestátních organizací. Patří mezi ně zejména Probační a mediační služba ČR, Sdružení pro probaci a mediaci v justici, Asociace občanských poraden, Naděje, Armáda spásy a další azylová a charitativní zařízení, obecní, městské úřady a magistráty, aj.

Probační a mediační služba ČR

PMS ČR vznikla schválením zákona č. 257/2000 Sb. jako součást systému trestní justice. Je zaměřena na zprostředkování alternativních způsobů řešení trestné činnosti. Spolupodílí se na nápravě pachatelů, které se snaží motivovat k převzetí odpovědnosti za jejich jednání a také za řešení způsobených škod. Rok 2009 PMS ČR věnovala přípravě praktické realizace rozhodování o trestu domácího vězení (TDV) a následně zabezpečení jeho kontroly. Zapojila se do procesu připomínkování vyhlášek týkajících se TDV, pracovala jako aktivní člen expertní skupiny ministerstva spravedlnosti pro zavedení kontrolního systému, vytvořila interní metodické standardy TDV. S blížící se účinností trestního zákoníku iniciovala osvětovou kampaň mezi soudci v celé republice zaměřenou na vysvětlení pojetí tohoto trestu a důležitost předběžného šetření probačního pracovníka před jeho uložením.

„Domácí vězení není jen sankce, ale sociální práce“ (České vězeňství 1/2010).

Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.

Je občanské sdružení založené v roce 1994, jehož posláním je iniciování a rozvoj nových metod prevence kriminality a řešení následků trestné činnosti, které zohledňují zájmy a potřeby oběti, pachatele, příp. jejich sociální prostředí.

Asociace občanských poraden, o. s.

Občanské poradny poskytují bezplatné, nezávislé, nestranné a diskrétní poradenství zejména v oblastech: bydlení, rodina a mezilidské vztahy, právní systém a ochrana, pracovní právo, sociální pomoc, sociální dávky, sociální a komerční pojištění, ochrana spotřebitele, ochrana lidských práv, zdravotnictví, školství a vzdělávání, trestní

právo a trestní řízení; praktické, věcné a správné informace; kontakty na organizace zaměřené na odbornou pomoc; intervenci a vyjednávání ve prospěch klienta.

Naděje, o. s.

V ČR působí od roku 1990. Cílovou skupinou jsou muži i ženy ve věku od 18 let v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, kterou nejsou schopni řešit vlastními silami, přičemž není rozhodující, jakým způsobem se do této situace dostali. Poskytuje sociální služby pro bezdomovce v denním centru (hygienická, potravinová pomoc, stravování), ubytování v noclehárně, terénní služby (streetwork). Propuštěným vězňům bez funkčního rodinného zázemí poskytuje pomoc v prvním období na svobodě.

Armáda spásy ČR, o. s.

V ČR pracuje od roku 1990. Poskytuje profesionální a lidskou péči potřebným lidem. Zahrnuje azylové domy a noclehárny, domov seniorů, komunitní centra, vězeňskou péči a centrum pro mládež.

Emauzy ČR, o. s.

Poskytuje tyto služby: sociální poradenství, ubytování, stravu, materiální pomoc (ošacení, hygienické potřeby), praní prádla, program zaměstnání, programy dle aktuální nabídky, volnočasové aktivity. Podmínkou poskytování služeb je ochota jedince aktivně se podílet na řešení své nepříznivé sociální situace.

Arcidiecézní charita Praha – projekt „Pevný bod. Pomoc při návratu z vězení“

Po dobu vazby a výkonu trestu odnětí svobody nabízí klientům duchovní pomoc a podporu, sociální pomoc potřebným, pro zájemce dopisovatele, pro propuštěné pomoc v poradně Azylového domu sv. Terezie. Jde zejména o pomoc při jednáních a orientaci na úřadech, pomoc při hledání nového zaměstnání, možnost základní hygieny, stravování, získání ošacení a materiální podpory, krátkodobé ubytování v noclehárnách a dlouhodobé ubytování v ubytovnách.

Obecní, městské úřady, magistráty

Spolupráce s obecními, městskými úřady a magistráty spočívá zejména ve spolupráci sociálních pracovníků s koordinátory péče o osoby společensky

nepřízpůsobené, s orgány sociálně-právní ochrany dětí a se správními odbory - matriky, občanské průkazy, úřední ověřování podpisů.

AL PASO – podpůrný sociální program pro osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody

Velkou měrou se na řešení závažné otázky penitenciární a postpenitenciární péče podílí tým projektu „AL PASO“, kterého jsem členem. Vznikl na základě potřeb primární skupiny dospělých a mladistvých osob vracejících se z výkonu trestu odnětí svobody a sekundární skupiny jejich rodinných příslušníků a osob, které budou klienty označeny jako osoby významné a blízké.

Hlavní myšlenkou projektu je poskytnout účinnou pomoc a podporu osobám, které se vrací z výkonu trestu odnětí svobody. Smyslem programu je překlenout společně s klientem kritické období přechodu z „chráněného prostředí“ do běžného života se všemi právy a povinnostmi, následně tak snížit četnost recidiv a jiných forem sociální patologie.

Organizace spolupracujících na projektu:

- Věznice – sociální pracovník – vytipování klientů, zprostředkování kontaktu v průběhu výkonu trestu.
- Probační a mediační služba – spolupráce a péče při resocializaci klienta se stanoveným dohledem.
- Odbor sociálních věcí městských úřadů – kurátoři – zajištění podkladů pro účelové a efektivní výplaty sociálních dávek, koordinace péče o propuštěné.
- Úřad práce – přednostní zprostředkování zaměstnání pro klienty projektu, vytváření a obnova pracovních návyků.
- Organizace poskytující sociální služby v regionu – odkazy na návaznou sociální péči, asistenční služby.

Období, kdy odhodlání „začít jinak a lépe“ naráží na celou řadu formálních i neformálních bariér, jež obvykle tato sociální skupina není schopna bez odborné pomoci a podpory zvládnout. Tato skupina osob se nachází ve velmi složité a náročné sociální situaci, často bez zázemí a bez schopnosti orientace při vyhledávání zdrojů pomoci. Zároveň se setkávají s vysokým očekáváním ze strany okolí, jejich začleňování je

kriticky sledováno řadou institucí. Velká část z této skupiny není schopna očekávání řádně plnit, selhávají a postupně se navracejí ke způsobu života, který není pro společnost žádoucí. V řadě případů je pro tyto osoby recidiva trestných činů jediným východiskem, jak svou situaci řešit. Projekt pomáhá klientovi se začleněním do běžných sociálních struktur.

Program probíhá ještě v průběhu výkonu trestu, kdy nabízí:

- písemný kontakt, dopisování v době nejpozději 3 měsíce před výstupem z výkonu trestu nebo podáním žádosti o podmíněčné propuštění,
- společné naplánování změn po výstupu z vězení – bydlení, práce,
- podpora v náročné životní situaci,
- zprostředkování kontaktů s lidmi, kteří mohou nějakým způsobem pomoci (rodina, právní poradenství, úřady, instituce),
- osobní kontakt.

Co program nabízí po propuštění z vězení:

- individuální poradenství,
- nácvik sociálních dovedností,
- podpůrná asistence,

(např. vyřízení osobních dokladů, splátkové kalendáře, ubytování, řešení penále, pomoc při vyřízení sociálních dávek, nácvik hospodaření, PC gramotnost, právní povědomí, řešení osobních problémů, vztahů s rodinou, duchovní službu.

Ziskem projektu je snížená pravděpodobnost delikventního chování a recidivy trestné činnosti, abúzu návykových látek a různých forem sociální patologie těchto osob. Průvodními projevy chování těchto osob bývá často domácí násilí, týrání dětí a seniorů, zneužívání sociálního systému, přijímání práce „načerno“.

Významným benefitem je také snížení morálních i kvantifikovatelných společenských škod a nákladů (věznění, soudy, sociální dávky, aktivity státní i městské policie, odstraňování následků vandalismu....).

Klíčové faktory úspěšného začlenění do společnosti:

- motivace a vlastní odhodlání,
- stabilní zaměstnání, ubytování, základní hmotné zajištění,

- pevný a smysluplný denní řád,
- fungující pozitivní sociální vztahy,
- uspokojivý partnerský vztah,
- narození vlastních dětí,
- respektování a dodržování mravních, společenských a právních norem,
- vlastní podíl na vytváření společenských hodnot.

Přímá práce s klienty vychází z jejich individuálních potřeb, zásad kontraktování a stanovení priorit.

9. PŘÍPADOVÉ STUDIE

V této části práce, která je koncipována jako výzkum, uvádím konkrétní případy odsouzených, včetně sociálních anamnéz a jejich výsledných řešení.

Vladimír, 52 let, prvotrestaný

Sociální anamnéza

Jmenovaný byl vychován oběma rodiči spolu se dvěma sourozenci, výchovu hodnotil jako spravedlivou, vztahy v rodině dobré. Vyučil se instalatérem a po vojně si našel zaměstnání v této profesi v perspektivním podniku v Blansku. Po roce 1989 koupila podnik zahraniční firma, která přišla s jinou koncepcí a pan Vladimír dostal výpověď. Současně se mu v tomto nelehkém období rozpadlo manželství, ze kterého se narodily 2 děti. Po rozvodu byly děti svěřeny do péče matky a stanoveno výživné ve výši 2.500,- Kč. Tato částka byla vzhledem k situaci vysoká, takže platil nárazově a vznikal dluh na výživném. Pan Vladimír pracoval pouze brigádně i tzv. „načerno“. Jeho neznalost jej přivedla i k dalšímu problému a tím byl prohlubující se dluh na sociálním a zdravotním pojištění. Dlužná částka začala narůstat tak, že jmenovaný nebyl schopen dluhy hradit a byl okolnostmi donucen k podvodnému jednání, za které byl odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody na 2 roky. Svou vinu uznal a nastoupil do výkonu trestu dobrovolně. Tak se stal mým „klientem“. Bez obalu mi vylíčil svůj příběh a žádal radu, jak se má zachovat až opustí brány věznice.

Řešení pomoci klientovi

S panem Vladimírem jsem pracovala jako s jedním z prvních „obyvatel“ nové věznice a jeho osud mne zajímal proto, abych našla alespoň částečné řešení jeho situace. Pan Vladimír se účastnil v rámci Programu zacházení aktivity „Sociálně právní poradenství“, které vedu. Zde se projevil jako velmi aktivní a přemýšlivý člověk. Společně jsme sepsali „Žádost o uznání dluhu“ adresovanou jak zdravotní pojišťovně, tak finančnímu úřadu a diskutovali o možnostech jeho zaměstnání v průběhu výkonu trestu i po návratu do civilního života.

Rekonstrukce objektu věznice probíhala svépomocí a ve spolupráci s referátem zaměstnávání jsme vytipovali odsouzené, kteří ovládali profese potřebné ke stavbě. Pan Vladimír začal pracovat ve stavební a údržbářské četě jako instalatér za finanční odměnu, ze které začal splácet svoje závazky. Současně neochably jeho pracovní návyky. Po 1 roce trestu mne požádal o pomoc při sepsání žádosti o podmíněčné

propuštění. Vzhledem k tomu, že byl prvotrestaný, do výkonu trestu nastoupil sám a v průběhu se choval bezproblémově, naznal soudce, že účel výkonu trestu byl splněn a pan Vladimír byl podmíněčně propuštěn.

Dílčí závěr

Byl stanoven dohled probační a mediační služby a proto mám informace o tom, jak si vede. Na mou radu se přihlásil do evidence uchazečů o zaměstnání a v této době si vyřídil živnostenský list s předmětem podnikání „Instalatérské práce“. Od úřadu práce obdržel peněžitou pomoc při zahájení podnikání a kontakty na zákazníky. Pracuje kvalitně a poctivě, okruh zákazníků se rozšířil a pan Vladimír splatil všechny svoje dluhy. Případ pana Vladimíra je důkazem, že oboustranná snaha a aktivní přístup k problému se neminuly účinkem.

Jiří, 28 let, prvotrestaný

Sociální anamnéza

Dětství jmenovaného probíhalo bezproblémově až do jeho 10 let, kdy mu zemřela matka.

Chlapce vychovával otec až do jeho 18 let. Bydleli v malé obci na Olomoucku, otec byl zemědělec a syn pomáhal při všech pracích. Na tradiční vesnické zábavě se seznámil s ženou - cizinkou, která se vetřela do jeho přízně. Nezkušený mladý muž podlehl jejím intrikám a zanedlouho mu žena oznámila, že s ním čeká dítě. Jiří si ale tak svou životní partnerku nepředstavoval, nehodlal s ní uzavřít sňatek a také byl na pochybách, zda je dítě jeho. Žena – Ukrajinka navrhla Jiřímu, že pokud jí zaplatí 100.000,- Kč, nebude po něm požadovat žádné další úhrady. Jiří nedbal protestů otce, prodal svůj podíl zemědělské půdy po matce a zaplatil požadovanou částku. Tím považoval svůj problém za vyřízený. Jaké bylo po čase jeho překvapení, když obdržel soudní předvolání ve věci neplacení výživného. Nyní se již nacházel v tíživé životní situaci, kdy byl nezaměstnaný a peníze z prodeje majetku po matce byly pryč. Opakovaně nebyl schopen hradit dlužné výživné a tak mu byl nařízen výkon trestu odnětí svobody na 1 rok. Trest považoval za nespravedlivý, do výkonu trestu musel být předveden.

Řešení pomoci klientovi

V rámci aktivity „Sociálně právní poradenství“ i při individuálních pohovorech se postupně zbavoval své ukřivdění, uznal sám, že se choval naivně. V době jeho uvěznění zemřel otec a na scéně se objevil nevlastní strýc, který velmi usiloval o to, aby mu dal Jiří souhlas k darování majetku po otci. Strýc ho párkrát navštívil ve věznici a sliboval, jak udělá dobře, když mu údajně chátrající majetek přenechá. Jiřího naivita byla eliminována jen částečně, protože chtěl přistoupit na strýcův návrh a žádal mne o zajištění úředního ověření svého podpisu na darovací listinu pro strýce. Notářské ověřování podpisů probíhá dle požadavků odsouzených zpravidla 1x měsíčně. Proto mi přišlo zvláštní, když mi paní notářka volala asi 3 dny po tom, kdy byla ověřovat ve věznici, zda máme další požadavky. Podnikavý strýc pana Jiřího zjistil, jak funguje ověřování a sám kontaktoval notářku, aby navštívila věznici v co nejkratším termínu. To mi bylo natolik podezřelé, že jsem při osobním pohovoru poradila Jiřímu, ať řeší situaci, až proběhne řádné dědické řízení a bude stanovena hodnota majetku po otci. Také jsem mu poskytla informaci o možnosti podrobit se testu otcovství. Jiří dal na mou radu a byl připraven řešit své problémy ihned po opuštění bran věznice.

Dílčí závěr

Po jeho propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jsem od něj obdržela dopis, kde mi děkuje za všechno. V dědickém řízení vyšla najevo skutečnost, že otec byl vlastníkem lesních pozemků v hodnotě několika milionů korun a strýc by tak lehce přišel k velkému majetku, o který se nyní stará Jiří. Požádal o test otcovství, ale toho se jeho bývalá přítelkyně obávala natolik, že vzala zpět svůj požadavek na úhradu výživného. I v tomto případě cílená sociální práce přinesla pozitivní výsledek.

František, 47 let, prvotrestaný

Sociální anamnéza

Jmenovaný vyrůstal v úplné rodině spolu se třemi sourozenci, výchovu hodnotí jako spravedlivou, vztahy v rodině výborné. Vyučil se automechanikem a po absolvování základní vojenské služby pracoval v různých autodílnách. Oženil se, narodili se mu dva synové, manželství bylo spokojené. Při autonehodě, kterou sám zavinil, si poranil páteř a po léčení byl uznán částečně invalidním. Byla mu stanovena náhrada škody ve výši, kterou nebyl schopen uhradit. Opravy aut byly jeho koníčkem a mezi majiteli autoopraven měl mnoho známých. Jeden z nich potřeboval zaměstnance na částečných

úvazek a to byla příležitost pro pana Františka. Začal pracovat v jeho firmě s vědomím, že tak bude splácet náhradu škody. Se zaměstnavatelem se dohodl, že bude tuto částku odesílat rovnou na účet poškozeného a současně hradit zákonné pojištění. Po čase obdržel překvapený pan František předvolání k soudnímu jednání, kde si vyslechl obvinění z neplacení stanoveného dluhu. Byl odsouzen na 18 měsíců a umístěn do naší věznice. Zde obdržel i dopis od okresní správy sociálního zabezpečení, že není hrazeno zákonné pojištění a tím se pozastavuje výplata jeho invalidního důchodu. Vyšlo najevo, že zaměstnavatel zfalšoval jeho podpisy na složenkách k úhradám, ale do vyřešení soudního sporu je jmenovanému invalidní důchod odňat.

Řešení pomoci klientovi

Na žádost pana Františka jsem kontaktovala okresní správu sociálního zabezpečení v místě jeho bydliště. Zjistila jsem, co lze učinit proto, aby byl invalidní důchod dál vyplácen, protože rodina se jeho uvězněním ocitla ve velmi nepříznivé sociální situaci. Pan František dle mých pokynů doložil dobu pojištění a manželka uhradila dlužnou částku. Tím byla splněna podmínka hrazení pojistného a panu Františkovi byla obnovena výplata jeho invalidního důchodu.

Dílčí závěr

Případ pana Františka je dokladem smysluplné sociální práce, kdy za aktivního přispění rodiny byl vyřešen zdánlivě neřešitelný problém.

Martin, 22 let, ve výkonu trestu podruhé

Sociální anamnéza

Jmenovaný vyrůstal v úplné rodině spolu se starším bratrem, výchovu sám hodnotí jako velmi tolerantní, vztahy v rodině výborné.

Otec i matka podnikali a kompenzovali chlapci finančně nedostatek času, který mu měli věnovat. Z vlastní vůle nedokončil studium na střední průmyslové škole strojní, prý ho škola nebavila. Zvykl si žít „na vysoké noze“, kolektivem svých vrstevníků byl považován za „hvězdu“ a rodiče jeho sebevědomí podporovali. Starší bratr si založil vlastní rodinu a žil si svůj život. Rodiče se po čase pro vzájemné neshody rozvedli a tím utrpělo i soukromé podnikání, ze kterého pro Martina plynuly značné výhody. Naráz ustal tok financí, na které byl zvyklý a začal si přilepšovat drobnými krádežemi. V několika případech byl úspěšný, to mu dodalo další sebevědomí. Věřil, že jemu se nemůže nic stát a v té době okusil i drogy. Profit z krádeží přestával stačit a tak se

přeorientoval se svou partou na vykrádání chat, což se mu stalo osudným. Byl odsouzen na 2 roky do věznice s dozorem.

Řešení pomoci klientovi

Můj první kontakt s ním byl nepříjemný. Jmenovaný se choval povýšeně a arogantně, ale poznala jsem, že je to jen zástěrka jeho nejistoty a nezralosti. Po několika pohovorech projevil zájem docházet do kroužku „Sociálně právní poradenství“, kde jsem se skupinou jemu podobných pracovala na osvojení prostých sociálních návyků. Zapojil se i do projektu „Al paso“, kde dobrovolně souhlasil s dohledem nad svým chováním po propuštění z vězení. Martin byl inteligentní, velmi aktivní, přístupný všemu, z čeho mohl mít profit. Jednalo se o tzv. „účelové jednání“, ale choval se slušně a získal i několik pochval. Při projednávání jeho žádosti o podmíněčné propuštění mu bylo vyhověno a byl propuštěn.

Účelovost jeho jednání byla zřejmá, na svobodě rychle zapomněl na své sliby a propadl znovu kriminálnímu chování. Ve městě, kde byl známý již nechtěl žít, odcestoval proto do Rakouska, kde údajně hodlal pracovat v restauraci. O jeho dalším osudu jsem se dověděla až z tisku. Martin v Rakousku pokračoval ve své kriminální činnosti. Při krádeži v klenotnictví byl stíhán policií, před kterou se snažil uprchnout a skočil z druhého patra domu, kde se nacházel obchod. Těžce se zranil, nyní je hospitalizován a vývoj jeho zdravotního stavu je nepříznivý.

Dílčí závěr

V tomto případě se přes veškerou snahu celého týmu nepodařilo předejít recidivě.

Radek, 32 let, prvotrestaný

Sociální anamnéza

Pana Radka se po jeho narození rodiče zřekli a dali do kojeneckého ústavu. Rodiče neznal a ani nevěděl, zda má nějaké sourozence. Ve věku 6 měsíců ho adoptovala náhradní matka přímo z kojeneckého ústavu. Adoptivní matka byla vysokoškolačka s velmi dobrým pracovním postavením, chlapce tmavé pleti vychovávala sama.

Radek pod důsledným vedením adoptivní matky úspěšně absolvoval základní školu, dobře se učil, neměl žádné výchovné problémy. Poté vystudoval i střední lesnickou školu s maturitou. Po ukončení studia získal trvalý pracovní poměr jako lesní technik. V práci se mu dařilo dobře a svoje povinnosti si příkladně plnil. Zvrat v jeho životě bohužel nastal, když mu jeho adoptivní matka zemřela. Rozhodl se vypátrat svou

biologickou rodinu, což se mu stalo osudným. Podařilo se mu zjistit, že pocházel z velmi početné romské rodiny a setkal se s několika svými sourozenci. S těmi se dopustil trestné činnosti, opustil zaměstnání a dostal se do věznice. Při pohovorech velmi litoval své trestné činnosti a se svou původní rodinou se již odmítl kdykoliv setkat.

Řešení pomoci klientovi

Kontaktovala jsem lesnickou firmu, kde původně pracoval a ta za něj poskytla společenskou záruku. Jmenovaný aktivně spolupracoval i s probační a mediační službou, v polovině svého trestu byl podmíněčně propuštěn.

Firma mu poskytla šanci zařadit se opět mezi její zaměstnance. Jmenovaný se velmi dobře resocializoval, nebylo nutné přihlášení mezi uchazeče o zaměstnání ani poživatele sociálních dávek.

Dílčí závěr

Po čase se ozval s radostnou zprávou. Oženil se, se svou manželkou má dcerku a bydlí v bytě po své adoptivní matce.

Jmenovaný velmi dobře spolupracoval se zaměstnanci věznice i ostatními institucemi. Vyřešil si vlastní situaci aktivním přístupem a nyní žije spořádaným životem.

Miroslav, 63 let, ve výkonu trestu podruhé

Sociální anamnéza

Odsouzený za trestný čin podvodu, ve výkonu trestu odnětí svobody podruhé, vinu uznává, trest považuje za spravedlivý. Dosažené vzdělání u odsouzeného vysokoškolské se zaměřením na lesnictví. Mnoho let pracoval ve vedoucí funkci, má vytvořeny dobré předpoklady pro práci s lidmi, je u něj patrná zvýšená míra zodpovědnosti a smysl pro pořádek. Rozvedený, dvě dospělé děti, před nástupem do výkonu trestu žil s družkou. V počátku věznění bylo u odsouzeného zjištěno snížené sebevědomí, ulpívání na minulost, byl neustále zajat svými náladami, emocemi, byl málo energický, bez vůle, vykazoval nedostatek průbojnosti a rozhodnosti. K typickým projevům patřily v začátku věznění osamocení, opuštění, vztahovačnost, ztráta půdy pod nohama, úzkost a obava o přerušování sociálních vazeb s nejbližšími.

Řešení pomoci klientovi

Ztížené adaptační problémy v prvních měsících si vyžádaly z mé strany četnější pohovory s odsouzeným, optimální se jevílo pracovní zařazení, pro které si vytvořil

potřebné předpoklady. Začal pod mým vedením navštěvovat speciálně-výchovnou aktivitu „Sociálně-psychologický výcvik“, po poradě se mnou zintenzivnil písemný a návštěvní kontakt se svou družkou a dospělými dětmi. V součinnosti s referátem zaměstnávání byl na můj návrh zařazen na pracovní pozici zahradník. Jeho pracovní náplní se stala kultivace prostředí věznice, sázení okrasných stromků a keřů a celková estetizace vnitřního areálu věznice. V rámci pracovního zařazení mohl uplatnit své vzdělání a mnoholeté zkušenosti z daného oboru. Po několika měsících byla snaha viditelná, vzrostlé a kvetoucí rostliny byly jeho pýchou a každý návštěvník areálu obdivoval jeho umění. Za svou aktivitu si vysloužil několik pochval, uznáním smysluplné práce vzrostlo sebevědomí a zmizely negativní emoce a pocity z počátku věznění.

Dílčí závěr

Tento případ je příkladem toho, jak vhodně zvolená sociální aktivita pozitivně zapůsobila na celou osobnost odsouzeného a pomohla překonat negativní prožívání následků uvěznění. V neposlední řadě je přínosem i pro jeho blízké, se kterými obnovil žádoucí sociální kontakty a návrat z výkonu trestu bude plynulý a méně problematický, čehož se na počátku velmi obával.

Z Á V Ě R

Sociální práce s uvězněnými osobami má velký význam pro jejich další začlenění do občanského života po propuštění z výkonu trestu. Úloha sociálního pracovníka je v tomto nezastupitelná, je prostředníkem a poradcem pro jednání s okolním světem ve všech životních situacích. Práce sociálního pracovníka vyžaduje velkou dávku profesionality jak ve věznici, tak i v činnosti mimo brány věznice.

Bylo ověřeno, že pokud má klient odbornou pomoc, lépe se adaptuje na podmínky výkonu trestu i na život po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Zjistila jsem, že dobrá znalost osobnosti klienta a soustavné působení může pozitivně změnit jeho životní situaci.

Úroveň a kvalita penitenciární péče o odsouzené závisí v převážné míře na odbornosti personálu věznice, postpenitenciární péče na tom, jak jsou státní orgány a organizace připraveny pomoci klientům po výkonu trestu, jaké možnosti mají pomáhající organizace a jaké služby mohou poskytovat.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, do jaké míry je sociální práce s odsouzenými efektivní pro jejich další začlenění do společnosti po návratu z výkonu trestu tak, aby nedocházelo k recidivě. Snažila jsem se napomoci k řešení otázek, které si kladou sociální pracovníci v ostatních věznicích, jak nejlépe zefektivnit svou činnost, aby po dlouhodobé praxi nedocházelo k tzv. „vyhoření“ a byla chápána jako potřebná a významná součást práce pro společnost.

Došla jsem k závěru, že odborně poskytovaná péče klientům je smysluplná činnost.

Aby byly naplněny cíle práce, je nutné klienty aktivně zapojovat do programů, které snižují sociální riziko, zlepšují sociální podmínky, pomáhají zvládat konflikt, napětí a stres. Je potřeba připravit vhodné podmínky pro zdařilé odpoutání klientů od vězeňské subkultury a dobrý start do řádného občanského života po výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzení jsou velice různorodou skupinou osob. Každá tato skupina má své specifikum a vyžaduje tudíž i specifický přístup.

Klientům je pomáháno při vytvoření takových podmínek, které jim umožní po propuštění z výkonu trestu adaptaci na život za branami věznice. Všechny úkoly související se sociální prací s klientem ve věznici se sociální pracovníci snaží řešit na odpovídající úrovni, kterou po nich současná společnost vyžaduje.

Propuštěný jedinec potřebuje odbornou pomoc, aby se lépe adaptoval na nové podmínky občanského života. Jde také o jeho integraci do společnosti. Pomoc je prevencí proti tomu, aby propuštěný nepodleh negativním vlivům.

R E S U M É

Tato práce sestává ze dvou částí.

První část je teoretická a zabývá se historií, vývojem a současností sociální práce v ČR a ve světě. Podrobněji popisuje vývoj sociální práce v penitenciární praxi.

Druhá část je praktická, zaměřená na činnost sociálního pracovníka ve věznici, používané metody, spolupráci se státními orgány a organizacemi. Dále jsou v této části uvedeny konkrétní případy z praxe.

A N O T A C E

Tato bakalářská práce mapuje historii a současnost sociální práce s odsouzenými osobami a postpenitenciární péči v součinnosti se státními orgány a organizacemi. Je zaměřena na účinnost a efektivnost práce sociálního pracovníka ve vězeňském prostředí.

Výsledky práce sociálního pracovníka s vězněnými osobami prokázaly důležitost a smysluplnost této činnosti nejen pro jedince a jeho rodinné zázemí, ale i pro celou společnost.

Klíčová slova

výkon trestu, odsouzený, sociální situace, projekt, penitenciární péče

A N N O T A T I O N

A n n o t a t i o n

This Bachelor Thesis maps history and contemporariness of social works with sentenced persons and postpenitentiary care in cooperation with authorities and state organizations. The thesis focuses on effectiveness of a social worker's work in the prison environment.

The results of a social worker's work with sentenced persons have shown importance and meaningfulness of such an activity not only for an individual and their family background, but also for the whole society.

Key words:

execution of punishment, sentenced, social situation, project, penitentiary care

LITERATURA A PRAMENY

Knihy, syntetické práce a monografie:

1. CHARVÁTOVÁ, D. Metody sociální práce, 3.vyd. Praha: SPN, 1985,
2. JŮZL, M. a kol. Penologie a penitenciární pedagogika, IMS Brno, 2004,
3. KREBS, V. a kol. Sociální politika, 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1997,
ISBN 80-85963-33-7
4. MATOUŠEK, A. a kol. Metody a řízení sociální práce, 1. vyd. Praha: Portál, 2003,
ISBN 80-7178-548-2
5. MATOUŠEK, A. a kol. Základy sociální práce, 2. vyd. Praha: Portál, 2007,
ISBN 978-80-7367-331-4
6. MATOUŠEK, A. a kol. Sociální práce v praxi, 1. vyd. Praha: Portál, 2005,
ISBN 80-7367-002-X
7. MŮHLPACHR, P. Sociální a postpenitenciární péče, IMS Brno, 2004,
8. RIEGER, Z. Návrat k rodině a domů, Praha: Portál, 2009,
ISBN 978-80-7367-544-8
9. ŘEZNÍČEK, I. Metody sociální práce, Praha, Sociologické nakladatelství, 1997,
ISBN 80-85850-00-1

Časopisy a jiné zdroje:

1. České vězeňství, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci č.3/2009,
2. České vězeňství, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci č.1/2010
3. Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR
4. Sdružení Podané ruce, Bulletin , Brno, 2008
5. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a jeho novela ze dne 1.8.2009
6. Zákon č. 169/199 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
7. Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Informace z internetu:

1. Internet: www.vscr.cz/veznice-rapotice-52. datum: 18.2. 2010

Přílohy

Příloha č. 1 Obrázek – Foto Věznice Rapotice

Příloha č. 2 Obrázek – Statistika růstu počtu odsouzených ve Věznici Rapotice

Příloha č. 1

Foto Věznice Rapotice

Statistika růstu počtu odsouzených ve Věznici Rapotice v roce 2008 a 2009

